

Meer bosvogels, minder moerasvogels

Nieuwe broedvogeldistricten van Nederland

Van meer dan tweederde van alle broedvogelsoorten in Nederland is de afgelopen 25 jaar het areaal veranderd. De vogels waarvan het areaal gelijk bleef, waren vooral algemeen voorkomende soorten. Alterra-onderzoekers Robert Kwak en Arie van den Berg: 'Dat de vogelbevolking in slechts 25 jaar zo sterk kon veranderen, is zorgelijk, maar stemt tegelijkertijd hoopvol.'

Bij het karakteriseren van de Nederlandse landschappen is de aanwezigheid van broedvogels een belangrijke graadmeter voor de kwaliteit van de natuur. Dit komt doordat het voorkomen van broedvogels vooral wordt bepaald door de structuur van het landschap. De broedvogelbevolking draagt daarmee bij aan de eigen kenmerken van een streek. Zo zijn grutto's typerend voor het veenweidelandschap, horen de duinpiepers op de stuifzanden van de Veluwe

en de blauwe kiekendief in het duingebied op de waddeneilanden. Zij karakteriseren mede deze landschappen.

Andere soorten

Vaak komt naast deze karaktersoorten nog een heel scala aan andere soorten voor. Kwak en Van den Berg hebben, in samenwerking met SOVON Vogelonderzoek Nederland, onderzocht welke soorten kenmerkend zijn voor de verschillende delen van Nederland.

De verspreidingspatronen van soorten zijn met elkaar in verband gebracht door ze als het ware over elkaar heen te leggen. Dit resulteert in delen van Nederland met een min of meer overeenkomstige broedvogelbevolking: broedvogeldistricten. De Nederlandse broedvogels zijn door SOVON tweemaal op ongeveer dezelfde manier grootschalig in kaart gebracht: in de periode 1973-1978 en in de periode 1998-2000. In beide gevallen is dezelfde onderzoek-

Grutto typisch voor laag-Nederland

methodiek gebruikt. Alterra heeft deze datasets ook tweemaal op dezelfde wijze geanalyseerd. De oude indeling leverde 18 broedvogeldistricten op, de nieuwe 25.

Weinig verschuivingen

Over het algemeen vertonen de twee indelingen grote overeenkomsten. Vooral hoog-Nederland vertoont weinig verschuivingen. In laag-Nederland worden de grote lijnen gehandhaafd maar er zijn districten die opgaan in andere en er zijn er die worden opgesplitst. Vooral de nieuwe landschappen, zoals de Flevopolders en het Lauwersmeer, zijn sterk gedifferentieerd. De Flevopolder was eerst één district, maar valt nu uiteen in drie gebieden: jonge moerassen, polderbossen en Flevozeeklei. Ook het Lauwersmeer heeft zich ontwikkeld naar een jongemoerassendistrict en een polderbossendistrict. Kijk je meer in detail naar de inhoud van deze districten, dan blijkt dat er veel meer is veranderd dan de oppervlakkige overeenkomst doet vermoeden. Kwak: 'Van meer dan tweederde van alle broedvogelsoorten is het areaal veranderd. En zou je naar aantallen broedparen per atlasblok (5 x 5 km) kijken, dan zou de dynamiek waarschijnlijk nog veel groter zijn. Een mooi voorbeeld daarvan is de veldleeuwerik. Het areaal daalde van 98 naar 89 procent, maar het aantal broedparen daalde van naar schatting 500.000 tot 750.000 in de periode 1973-1977 naar 50.000 tot 70.000 in de periode 1998-2000. De belangrijkste conclusies van ons onderzoek zijn dat het areaal van veel soorten van het agrarisch gebied sterk is afgenomen. Dat geldt ook voor het areaal van veel moerasvogels. Daarentegen is het areaal van veel bosvogels uitgebreid en het areaal van veel exoten is zeer sterk uitgebreid. Opvallend is verder dat door natuur-

ontwikkeling, vooral in het oostelijk rivierengebied en langs het IJsselmeer, in het Lauwersmeer en in de Zeeuwse delta, veel areaalwinst heeft plaatsgevonden voor water- en moerasvogels.'

Isolatie veranderd

De isolatie van bosvogels is in grote delen van Nederland opgeheven door de toename van de hoeveelheid bos. Hierdoor hebben de bosvogels hun areaal kunnen uitbreiden. De isolatie van veel water- en moerasvogels is vermoedelijk sterk toegenomen door het verkleinen van veel leefgebieden en door het ontstaan van veel nieuwe, vaak geïsoleerde habitatplekken door natuurontwikkeling. Alleen voor de zeer algemene en de zeer zeldzame soorten is er weinig veranderd. Heel algemeen kan worden gesteld dat de relatief schaarse soorten iets schaarser zijn geworden en de relatief algemene soorten juist iets algemener. Het totale aantal broedvogelsoorten in Nederland bedroeg tijdens dit onderzoek 244. In het oostelijk rivierendistrict komen in verhouding de meeste soorten voor, namelijk 185. Relatief soortenarm zijn het Flevozeekleidistrict (112 soorten in 23 atlasblokken) en het Brabants zanddistrict (143 soorten in 132 atlasblokken). Er zijn dertig broedvogelsoorten die in heel Nederland voorkomen. Het gaat om onder andere de wilde eend, de houtduif en de merel. Andere constante vogelsoorten zijn

vaak aan delen van Nederland gebonden. Er zijn bijvoorbeeld typische soorten voor hoog-Nederland, zoals geelgors en matkop en soorten die typisch zijn voor laag-Nederland, zoals grutto en bergeend.

Natuurbeschermingsoogpunt

Hoe zien deze districten eruit vanuit natuurbeschermingsoogpunt? Kwak: 'Alle districten blijken wel enkele Rode-Lijstsoorten te herbergen. Het minimale aantal is drie per atlasblok. De districten jonge moerasbossen en de waddeneilanden springen eruit met gemiddeld veertien Rode-Lijstsoorten per atlasblok. Daarnaast zegt het voorkomen van roofvogels iets over het ecologisch functioneren van een district. Gemiddeld komen in een district meer dan drie dagroofvogelsoorten per atlasblok voor. In de rijkste districten, zoals de Hollandse laagveenmoerassen en op de waddeneilanden, komen er meer dan vijf voor per atlasblok.' Het onderzoek maakt deel uit van een project om de regionale identiteit van natuur en landschap te versterken. Dit wordt gefinancierd door het ministerie van LNV. ■

Meer informatie vindt u in 'Nieuwe broedvogeldistricten van Nederland', door R.G.M. Kwak en A. van den Berg
Alterra-rapport 1006
Voor prijs en bestelwijze zie pagina 17 e.v.

Water- en moerasvogels profiteren van natuurontwikkeling